

1942

80. výročí heydrichiády a transportů Židů z Táborska

1. 5. – 20. 11. 2022 Masarykovo náměstí v Táboře, panelová výstava

V roce 2022 uplyne 80 let od tragických událostí, které se nesmazatelně zapsaly do dějin našeho státu. Heydrichiádu a transporty Židů spojovala osobnost SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha. Byl jedním z autorů tzv. konečného řešení židovské otázky. Jeho smrt vyvolala teror v celém Protektorátu Čechy a Morava.

Reinhard Heydrich přišel do protektorátu 27. 9. 1941 jako zastupující říšský protektor, neboť jeho předchůdce říšský protektor Konstantin von Neurath nebyl důsledný v potlačování českého odboje. Heydrich chtěl v protektorátu vyřešit českou otázku a zlikvidovat domácí odboj. O jeho záměrech nebylo pochyb, neboť nechal vyhlásit civilní výjimečný stav, začal popravovat představitele odboje, rozpustil Českou obec sokolskou a na 1 500 členů této organizace poslal do koncentračních táborů.

Právě represe rozpoutané Heydrichem v protektorátu vyvolaly odezvu zahraničního odboje. Exilová vláda v Londýně musela dokázat, že protektorátní občané nechtějí zůstat pod nadvládou Hitlerovského Německa a chtějí obnovu Československa. Toto stanovisko měl podpořit atentát na Reinharda Heydricha. Akcí byl pověřen výsadek Anthropoid složený z rotmistrů Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše.

Den provedení atentátu si právě od letošního roku budeme připomínat jako Den národního vzdoru 27. 5. Tímto činem vzdoru dali Češi najevo svou vůli, za níž zaplatili vysokou cenu. Nevinní lidé končili po rozsudku stanných soudů na popravištích, došlo k vyhlazení Lidic a Ležáků, příbuzné parašutistů odveklí okupanti do koncentračních táborů s dodatkem „návrat nežádoucí“. Heydrich přišel do protektorátu, aby vyvraždil český národ. Nakonec Češi zavraždili Heydricha.

Tábor sehrál v období druhého civilního výjimečného stavu či heydrichiády významnou roli. Město se stalo očitým svědkem poprav, které schválil stanný soud v Praze. Původní vojenská malorážková střelnice za zdmi někdejších kasáren 305. pluku těžkého dělostřelectva posloužila jako vhodné místo pro zřízení popraviště. Takovýchto popravišť bylo na území protektorátu zřízeno celkem devět, z toho osm v Čechách a jedno na Moravě. Jednotlivé složky bezpečnostního aparátu – Sicherheitsdienst (bezpečnostní služba), Geheime Staatspolizei (tajná státní policie) a Schutzpolizei (ochranná policie) – se staraly o vyhledávání, zatýkání, předvedení odsouzených před popravčí četou a následné provedení poprav. Těla obětí byla zpopelněna v českobudějovickém krematorium. Popel obětí rozprášilo gestapo po krajině nebo jej vhodilo do Vltavy či Malše.

V Táboře probíhaly popravky od 3. 6. do 3. 7. 1942. Během 18 dní přišlo o život 156 osob. Nejvíce odsouzených si vyslechlo rozsudek smrti za schvalování atentátu na Reinharda Heydricha, dále za nesplnění přihlašovací povinnosti, za poskytování úkrytu osobám, účastným na říši nepřátelských činech nebo ze spolupráce s těmito osobami, za účast na

nepřátelských činech a za spolupráci s ilegálními organizacemi odporu. Okupanti přivedli před popravčí četou i dva udavače, Františka Zámrského a Jana Kukačku. Jejich jména nenajdeme na palisádě pietního místa, kde je terč se jmény 154 popravených osob. Popraviště na Pražském Předměstí zůstává trvalou památkou na tuto tragickou událost.

Pojmy šoa (zničení, záhuba, zmar) a holocaust (naprosté zničení, úplná katastrofa, masakr) označují politiku nacistického Německa vedoucí k vyvraždění evropských Židů, tzv. konečnému řešení židovské otázky. Genocida židovského národa si vyžádala životy ca 6 milionů osob. Návist vůči Židům se táhne napříč historií a je aktuální i v současném světě. Židovské komunity roztroušené po Evropě, Africe a Asii se stávaly snadným cílem. Toho využila i nacistická propaganda, jejímž cílem byli vedle Židů i Romové, hendikepovaní lidé, homosexuálové, komunisté a další.

Postupné vyčleňování Židů ze společnosti prostřednictvím různých nařízení mělo vést k jejich likvidaci. K tomu posloužila ghetta, koncentrační a vyhlazovací tábory. Ghetta sloužila k soustředění židovského obyvatelstva. Reinhard Heydrich nechal v listopadu 1941 zřídit ghetto i v protektorátu v bývalé velké pevnosti v Terezíně. Právě sem směřovala většina transportů Židů z Protektorátu Čechy a Morava. Ghetto bylo jen „přestupní“ stanicí na další cestě na východ do vyhlazovacích táborů. Okupační orgány měly přehled o židovském obyvatelstvu v protektorátu díky židovským matrikám a evidenci židovského obyvatelstva z roku 1940. Právě evidence Židů dodnes uchovala i fotografie všech osob židovského původu starších 15 let.

Židovská komunita byla nedílnou součástí města Tábora od 17. století. Největší rozmach, co do počtu příslušníků, zaznamenala na koci 19. století, kdy čítala téměř 500 osob. Československá republika spojovala na svém území různé přístupy židovské komunity vůči většinové populaci, od asimilace v českých zemích po konzervativní způsob života na Podkarpatské Rusi. Na území republiky žilo kolem 350 000 příslušníků židovské komunity, z nichž 118 000 zdědil Protektorát Čechy a Morava. Přímo v Táboře žilo téměř 200 osob židovského původu.

Táborští Židé představovali důležitou menšinu ve městě. Na 40 podniků bylo v úplném či částečném židovském vlastnictví. Vývozní sladovna Rudofl & Wodička, firmy Testa a Maltogen, Akciová Jihočeská továrna na uzené zboží, Výroba sodové vody a další židovské obchody a živnosti tvořily významný podíl ekonomické aktivity zdejších podniků. Většina židovských podniků zanikla během okupace, zůstaly jen ty, které byly potřebné pro válečné účely či zásobování, např. sladovna, Akciová Jihočeská továrna na uzené zboží.

Pro potřeby výstavy sestavily sestry Jitka a Lenka Vandrovcovy tabulku obsahující údaje o 193 osobách židovského původu, které žily v období okupace v Táboře. Tabulka podává informace o jménech, u vdáných žen i rodné příjmení, datum narození, čím se živili, kde bydleli, jakými transporty byli odvezeni do Terezína, údaje o následných transportech z Terezína. V poznámce jsou údaje o zatčení, úmrtí, sňatcích, přestupech k jiné víře, přežití apod. Najdeme tu osudy nejen lidí, kteří odjeli transporty v listopadu 1942 z Tábora, ale i

dalších, kteří byli ještě předtím perzekuováni, zemřeli nebo byli deportováni díky smíšeným manželstvím až později.

Zdroje:

Archivní dokumenty (výběr): Státní okresní archiv Tábor

Fond Archiv města Tábor

Inv. č. 1308, karton 307, fol. 322, ranní oznam městské policie o hlídání synagogy a zpráva o chystaném atentátu na prezidenta Masaryka z 18. 12. 1918

Inv. č. 1383, karton 352, Spolkové záležitosti, 1940–1945

Inv. č. 1384, karton 353, Různé záležitosti, 1940–1944, (Rok 1942, fol. 184, 185, 188, 189, 190 – oznámení okresního úřadu v Táboře a vládního komiseře města JUDr. Josefa Klemši pozůstalým manželkám o smrti jejich manželů: Vlastimila Randová, Marie Dvorská, Arnoštka Zámrská, Alžběta Pánová)

Inv. č. 1334, Rok 1939, fol. 88, 89, seznam židovských podniků v Táboře

Fond Okresní úřad Tábor

Inv. č. 3369, karton 1070, Židovské evidenční karty A-J, fol. 4, 5, 7, 9, 27, 29, 59, 61, 63, 65, 67, 73, 75, 83, 89, 91, 93, 105, 107, 109, 113, 116, 123, 133, 137, 139, 141, 143, 169, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 182, 184, 188, 192, 193, 195, 197, 199, 201, 205, 207, 209, 211, 213, 219, 221, 223, 225, 227, 231, 233, 239, 243, 247, 251, 255, 257, 259, 261, 267, 269, 275, 277, 279, 281, 287, 289, 291, 294, 295, 297

Inv. č. 3369, karton 1071, Židovské evidenční karty K-P, fol. 7, 9, 11, 117, 119, 123, 124, 125, 127, 130, 133, 145, 149, 151, 153, 156, 157, 159, 161, 163, 165, 168, 169, 171, 173, 175, 211, 214, 221, 233, 239, 247, 277, 281, 285, 291, 295, 297, 303, 307, 318, 319, 321, 327, 329, 331, 333, 341

Inv. č. 3369, karton 1072, Židovské evidenční karty R-Z, fol. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 14, 15, 17, 20, 31, 39, 57, 65, 76, 81, 83, 85, 93, 95, 97, 99, 104, 105, 111, 113, 116, 158, 171, 177, 186, 188, 189, 214, 215, 217, 219, 221, 224, 226, 227, 229, 231, 237, 239, 241, 244, 249, 251, 253

Inv. č. 1772, karton 561, Církevní záležitosti, 1912–1930

Inv. č. 1787, karton 570, Církevní záležitosti, 1912–1930, písmeno T

Inv. č. 2254, karton 718, Církevní záležitosti, 1929–1936

Inv. č. 2272, karton 720, Církevní záležitosti, 1929–1935, písmeno T

Inv. č. 3958, karton 1352, Židovská náboženská obec, 1936–1947

Inv. č. 3369, karton 1069, Povolení k opuštění bydliště vystavené Židům v období okupace

Fond Okresní národní výbor Tábor

Inv. č. 843, karton 30, Seznam perzekuovaných židů z Táborska, fol. 1–14

Sbírka fotodokumentace – fotografie obětí heydrichiády ad.

Fond Městský národní výbor Tábor

Pamětní kniha města Tábora (kronika), 1922–1967, online přístupná na webových stránkách <https://digi.ceskearchivy.cz/1401/1>

Literatura (výběr)

Hojdar, Jaroslav, Heydrichiáda v jižních Čechách. Táborské popraviště, Tábor 2012 (1. vydání) a 2021 (2. vydání)

Konečný, Marián, Táborská cesta smrti, Tábor 1985

Sborník Táborsko v odboji 1939–1945, 1 a 2. díl – seznamy zatčených a vězněných osob, seznam popravených v období heydrichiády, kompletní seznamy táborských transportů Bz a Cb, seznam zaměstnanců táborské služebny gestapa

Čvančara, Jaroslav, Anthropoid: Příběh československých vlastenců, Centrum české historie 2021 (2. vydání)

Čvančara, Jaroslav, Někomu život, někomu smrt II. – Československý odboj a nacistická okupační moc 1941–1943, Laguna 2003

Šustek, Vojtěch, Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava, Edice historických dokumentů, 1.–3. svazek, Scriptorium 2016, 2020

Jančíková, Hana, Židé v Táboře. Zapomenutá historie židovské komunity, Tábor 2008

Augusta, Pavel – Klínková, Hana, Kniha o městě Tábor, Praha 2001, s. 19–26

Pěkný, Tomáš, Historie Židů v Čechách a na Moravě, Praha 2001

Pojar, Miloš, T. G. Masaryk a židovství, Academia 2016

Čapková, Kateřina, Češi, Němci, Židé?: Národní identita Židů v Čechách, 1918–1938, Paseka 2005 (1. vydání) a 2013 (2. vydání)

Čapková, Kateřina – Frankl, Michal, Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem, 1933–1938, Paseka 2008

Petrův, Helena, Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Moravy, Praha 2011

Skála (Stein), Oskar, Komando penězokazů, Praha 1964

Burger, Adolf, Dáblova dílna, Praha 1991 (1. vydání) a 2007 (2. vydání)

Adler, Hans Günther, Terezín 1941–1945, I.–III. díl, Brno 2006–2007

Video (výběr)

Manifestace českého lidu 20. 6. 1942 v Táboře:

<https://www.youtube.com/watch?v=qJPoQfJm1zs>

Heydrich – konečné řešení, 42 dílů, dokumentární cyklus České televize

Příběhy 20. století, III. řada: Holocaust: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/>

Vyšší princip, režie Jiří Krejčík, 1960

Atentát, režie Jiří Sequens, 1964

Operace Silver A, režie Jiří Strach, 2007

Anthropoid, režie Sean Ellis, 2016

Smrtihlav, režie Cédric Jimenez 2017